

بررسی نقش هویت و مکان در بافت تاریخی شهر نایین

عرفان محمدی^۱، سمانه گل باز^۲ *

۱- مدرس گروه معماری و شهرسازی دانشگاه ایوان کی سمنان، erfan.mohammadi26@yahoo.com
۲- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری دانشگاه ایوان کی سمنان، mayha_golbaz@yahoo.com

چکیده

فضاهای شهری در شهرهای تاریخی ایران دارای ویژگی‌هایی هستند که سبب شده، برخی از این فضاها امروزه نیز دارای عملکردهای مناسب و یا حتی کم نظیر در میان فضاهای شهری جدید باشند. یکی از بهترین این نمونه‌ها، میدانچه‌های محلی در بخش کهن شهر نایین است. رشد جدید این شهر با جذب جمعیت بخش‌های کهن، به صورت منفصل و عاری از میراث به جای مانده از گذشته بوده است، در نتیجه، بخش‌های جدید در پاسخگویی به برخی از نیازهای ساکنین ناتوان بوده و شهروندان برای رفع این نیازها به محله‌ها و بافت تاریخی مراجعه مجدد می‌کنند، به نحوی که برگزاری مراسم‌های آیینی و مذهبی با ویژگی‌های خاص توسط ساکنین بخش‌های جدید در میدانچه‌های بخش کهن، کاملاً متداول است. این موضوع نشان دهنده روح مستتر در این فضاهاست که سبب ایجاد ارتباطات خاص بین مردم، ارزش‌های پایدار و فضاهای شهری شده است. اثر این فضاها در خاطره جمعی ساکنین، مبتنی بر برگزاری مراسم آیینی سبب شده که بخش مهمی از تصویر ذهنی مردم نایین از هویت شهری در پیوند با میدان‌ها و حسینیه‌های بافت تاریخی شکل گیرد.

واژه‌های کلیدی: هویت - مکان - فرهنگ - بافت

۱- مقدمه

جست و جوی معنی در مکان‌ها و فضاهای شهری در دهه‌های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. به دنبال انقطاع تاریخی و بریدن از آن چه میراث گذشته محسوب می‌شد و در پی بیانیه‌های تقسیم شهر به نواحی عملکردی با فضاهای سیال و بی انتها و فرم‌های ساده و احجام خالص و مکعب شکل آن چه حاصل شد مکان‌هایی بدون تفاوت در کیفیت و رمز و راز بود. از این رو تنوع سرزندگی پویایی و نشاط از فضاهای شهری رخت بربست؛ گرچه این فضاها مملو از نور و هوا و حرکت گشته بود. بدیهی است عملکرد گرایي خود در زمینه‌ای تاریخی تحقق یافته بود که چنین نوعی از شهرسازی و معماری را ناگزیر می‌کرد. عدم تطابق بناهای سنتی با نیازهای دوران صنعتی و تکنولوژی و شرایط اسفبار شهرهای بزرگ در اواخر سده نوزدهم نوعی بازنگری کامل و حتی رادیکال را در زمینه سامان دهی و پردازش محیط انسانی طلب می‌کرد. اریک فروم در این باره می‌گوید: «انسان معاصر یک مصرف کننده دائمی است، مناظر، محیط و همه چیز را با ولع نابود می‌کند و دنیا برای امیال تمام ناشدنی او به یک شیء بزرگ تبدیل شده است و او به متوقعی دائمی و ناامید بدل گشته است.» (شولتز، ۱۳۸۲)

جامعه‌شناسان و به ویژه انسان‌شناسان همواره براین نکته تاکید کرده‌اند که مکان، محل و سرزمین برای مردم بسیار اهمیت دارند؛ چرا که توانایی هویت سازی بسیار بالایی دارند. حس تعلق به مکان در درجه نخست به معنای خاص و متمایز بودن، ثابت و پایدار ماندن و به جمع تعلق داشتن می‌باشد. مکان و فضا مهم ترین عواملی هستند که این نیازهای هویتی را تامین می‌کنند. به عبارتی دیگر، مرزپذیری و قابل تحدید بودن مکان این امکان را فراهم می‌کند که انسان‌ها با احساس متمایز بودن ثبات داشتن و تعلق به جمع داشتن، امنیت و آرامش لازم را برای زندگی کسب کنند. احساس متمایز بودن از